

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

Sect. j. An, & quomodo actus virtutis esse debeat voluntarius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

est in ipso operante delectabile: septima amicitia, per quam exhibet se alteri iucundum in rebus seriis: octava, per quam exhibet se iucundum in iocis & ludis: nona fortitudo, quæ moderatur fiducia & timores: decima mansuetudo, quæ regit iram.

Altera diuisio virtutis habetur initio primi Ethicorum; alia enim est virtus heroica, alia communis. Heroica est, quæ siue ob excellentiam operis, siue ob circumstantiam, erumpit in actum difficillimum, & superantem modum communem operandi humanum; idem vocatur à Philosopho virtus, quæ super nos est, & diuina, diuinos efficiens homines: opponitur illi vitium, quod feritatem appellat. Virtus communis est, quæ actus elicit laudabiles, sed minùs difficiles, & non excedentes modum operandi humanum.

Tertia virtutum diuisio celebris est inter Platonicos; aiunt enim alias esse virtutes politicas, quæ modum statuunt affectibus; alias purgatiuas, quæ tollunt omnes affectus; alias purgati animi, quæ de affectibus nunquam cogitant; alias demum exemplares, quæ non consentientem intellectui actionem habent, sed essentia suâ idem cum ipso sunt.

SECTIO III.

Virtutum moralium proprietates & causa.

Quinque virtutum proprietates generales colligere licet ex Philosopho variis in locis. Connexionem earum explicat 6. *Ethic. cap. 13.* oppositionem vitij & virtutis 2. *Ethic. cap. 8.* difficultatem 2. *Ethic. cap. 9.* quibus adde inæqualitatem, & subordinationem. Causa subiectiua remota sola est natura rationalis, proxima est voluntas, non autem appetitus. Effectiua physica solus est actus, si sint naturales; si sint infusæ, solus est Deus. Quæ omnia plenè dixisse videor in 2. 2.

QVÆSTIO II.

De actu virtutis generatim.

Aristot. 3. *Ethic. ad cap. 6.*

Explicata natura virtutis, ad actum eius progredior, in quo video tria requiri. Primò ut sit voluntarius: secundò ut sit liber: tertio ut sit moralis, siue ut sit moraliter bonus; quæ singula exposuit breuiter Philosophus initio lib. 3. Fusius persequuntur Theologi 1. 2. quæ strictim hic repetito.

SECTIO I.

An, & quomodo actus virtutis esse debeat voluntarius.

Aristot. 3. *Ethic. cap. 1. 2. 3. & 4.*

In iis, quæ sua sponte quis agit, laudes & vituperationes; in iis quæ inuitus facit, venia nonnunquam & misericordia locum habet, inquit Philosophus *cap. illo 1.* quia scilicet primum quod in actu virtutis requiritur, est ratio voluntarij, quæ ut explicetur, videndum est primò, quid sit inuoluntarium, & quanam eius causæ; secundò

quid & quotuplex sit voluntarium: tertio quibus actibus propriè conueniat ratio voluntarij.

S. I.

Quid sit actus inuoluntarius, & quanam sint eius causæ.

Dico primò, rectè definiri à Philosopho actum inuoluntarium, eum qui vel vi, vel ignorantia efficitur; id est eum, quem violentia causat, vel ignorantia.

Ratio est, quia inuoluntarium opponitur voluntario: voluntarium tollitur per violentiam & ignorantiam: ergo inuoluntarium est id quod causatur per violentiam aut ignorantiam. Minor declaratur, quia ut aliquid sit voluntarium, debet procedere à principio interno cognoscente singula, ut dicitur postea. Si fiat per vim, non fiet à principio interno; si fiat per ignorantiam, non procedet à principio cognoscente singula: ergo vis & ignorantia tollunt voluntarium, & causant inuoluntarium; quod ut sit manifestius, videndum est, quomodo violentia, ignorantia, metus, & concupiscentia causent inuoluntarium.

Dico secundò violentum, quod causa est inuoluntarij, rectè definiri, *Id quod est à principio extrinseco, vim non conferente, seu reluctante passivo.* Vel etiam, *Violentum est illud, cuius principium est foris, & in quod nihil is qui agit, aut patitur, confert.*

Ratio est, quia violentum opponitur naturali & voluntario; ad naturale autem & voluntarium requiritur primò, ut sint à principio intrinseco, & iuxta inclinationem ac naturalem impetum passivi: ergo ad veram violentiam requiritur ut aliquid sit à principio extrinseco, & contra impetum naturalem ac inclinationem illius, quod pati dicitur violentiam. Internus enim ille impetus, contra quem violentia committitur, non est solus impetus agentis aut formæ, sed appetitus etiam solus ipsius subiecti, cui aliquid est connaturaliter debitum; sic enim colligitur ex verbis Philosophi, *in quod nihil confert is qui agit, aut patitur;* nam impetus ad recipiendum aliquid connaturaliter, æquè impetus est, ac impetus agentis.

Violentia igitur esse potest primò cessatio actionis, si v.g. cum agens operari vult, vel cum impetu innato fertur ad operandum, impediatur agere, patitur violentiam. Secundò, forma in subiecto recepta esse potest violenta, si sit contra inclinationem subiecti; v.g. calor violentus est aquæ; similiter actio ab extrinseco impressa violenta est passio, si sit contra eius inclinationem; nunquam autem potest actio ut sic violenta esse agenti à quo procedit, quia sic non est à principio extrinseco.

Tertio rei destructio non potest esse violenta rei quæ destruitur, sed subiecto quod illam exigebat.

Hinc colligitur, quomodo voluntas pati possit violentiam; primò enim pati sine dubio potest principio negatiuum violentiam, si ab extrinseco principio impediatur elicere actum, ad quem habet inclinationem; ut si beatus videns Deum, impediatur illum amare. Secundò violentiam pati potest circa externos actus, quos aliis potentiis imperat; si v.g. violentem currere detineas. Tertio violentiam pati non potest simpliciter circa internos actus elicitos ab ipsa voluntate, quia tales actus elicti à voluntate non sunt à principio intrinseco; imò quilibet actus voluntatis est inclinatio; implicat autem

vt inclinatio sit contra inclinationem. Potest tamen voluntas pati violentiam secundum quid circa eos actus, quos elicit, si necessiteretur ad aliquem actum, cum elicitura esset actum contrarium; talis enim actus esset contra inclinationem actuale voluntatis, non contra naturalem eius inclinationem.

Ignorantia antecedens reddit actum inuoluntarium.
Dico tertio, ignorantiam illam, quæ dicitur antecedens, reddere actum voluntatis inuoluntarium; ignorantiam verò consequentem, quæ causa est operis, non reddere illum inuoluntarium; illam demum, quæ dicitur comitans, non facere quidem opus positum inuoluntarium, sed facere tamen illud non voluntarium. Ita communiter statuitur à Theologis, qui longam de ignorantia questionem instituunt, cuius summa hæc est, quam attuli.

Ignorantia inuincibilis.
Primo enim ignorantia quædam dicitur inuincibilis, seu inculpabilis, quam aliquis remouere neque potuit, neque debuit. Illa vulgò appellatur antecedens, quæ neque directè, neque indirectè volita est, & causa est operis; quando venator v.g. post adhibitam totam diligentiam necessariam, iaculatur & occidit hominem, quem arbitratur esse feram; illa ignorantia, vt patet, non est directè voluntaria, neque indirectè, cum neque sit volita in seipsa, neque in vlla negligentia, quæ fuerit eius causa. Et est illa ignorantia quodammodo causa operis; quia si adfuisset scientia contraria, factum non fuisset opus; noluisse enim ille venator iaculati, si hominem sciuisset hic latere.

Itaque tunc opus est inuoluntarium, quando nullo modo procedit à cognitione: opus quod sit ex ignorantia antecedente, non procedit à cognitione: ergo illud est prorsus inuoluntarium.

Ignorantia vincibilis.
Secundò alia ignorantia vocatur vincibilis & culpabilis, quam remouere aliquis potuit & debuit: illa nominatur consequens, & volita est vel directè, vel indirectè. Si directè volita sit in seipsa per actum positum, vocatur affectata, vt si quis nolit audire concionatorem nunciantem ieiunia, vt sine scrupulo possit omittere ieiunium. Si volita sit indirectè, seu in sua causa, seu in aliqua negligentia sciendi, vocatur crassa, si magna & grauis sit negligentia. Dicitur simplex, si negligentia fuerit parua; cum tamen is qui operatur, teneretur adhibere maiorem. In hac ignorantia indirectè volita semper, vt vides, adest aliquod dubium. Est aliquando causa operis, aliquando non est causa; illa verò nunquam reddit actum inuoluntarium.

Illud enim est voluntarium, quod in sua saltem causa volitum est; quod sit ex ignorantia consequente, volitum est saltem in sua causa, nempe in negligentia sciendi, quæ supponitur volita; ergo illud quod sit ex ignorantia consequente, voluntarium est; procedit enim à principio cognoscente saltem illius causam, nempe negligentiam.

Ignorantia comitans.
Tertio alia ignorantia vocatur comitans, ea scilicet, quæ nullo modo volita est, sed non est causa operis, quia illud maximè fieret, quamvis adesset contraria scientia; vt si venator ignorans omnino latere inimicum, iaculetur in eum, existimans ibi esse feram, illa ignorantia non est causa interfectionis, quia suppono, quod libentius ille fuisset iaculatus, si sciuisset ibi latere inimicum, vnde ait Philosophus, quod aliud est ignorantem agere, aliud agere ex ignorantia; qui

A habet ignorantiam comitantem, ignorans agit, sed non agit ex ignorantia, quia illud, ex, indicat causalitatem. Vnde patet, actum qui sit cum tali aliqua ignorantia, esse quidem posse obiectiue volitum, sed esse nullo modo posse voluntarium, cum non procedat villo modo efficaciter ex cognitione ac voluntate talis operis, vt probauimus latius alibi.

Metus non reddit opus inuoluntarium.
Dico quarto, metum, siue grauis, siue leuis mali, nunquam reddere opus inuoluntarium simpliciter, sed tantum secundum quid; quod appellatur etiam coactum. Ita docet Philosophus capite citato, actiones illas, quæ fiunt ex metu, licet mixtæ sint, id est partim voluntariæ, partim inuoluntariæ, magis tamen esse similes spontaneis.

B Ratio eius est primo, quia illud voluntarium est, quod sit à principio intrinseco cognoscente singula: quod sit ex metu, est huiusmodi; qui enim procellâ ingruente merces proicit in mare, cognoscit se proicere, causamque propter quam proicit: ergo illud, quod sit ex metu, est voluntarium. Altera Philosophi ratio est, quia illæ actiones, quæ fiunt ex metu, laudem merentur, vel ignominiam: ergo sunt voluntariæ. Antecedens probat triplicem distinguendo actuum ordinem. Primus est quando aliquis eligit malum, vt maius bonum acquirat, vt mortem pro defensione Reipublicæ. Secundus quando ad vitandum graue malum aliquid turpe committitur, sed leue. Tertius cum impendente malo aliquo graue aliquod scelus admittitur. Ex primis actionibus sequitur laus, ex secundis commiseratio, ex tertiis summa ignominia.

C Simpliciter ergo voluntarium est quod sit ex metu, vnde sæpe peccatum est; sed est tamen inuoluntarium secundum quid, quia semper adest voluntatis actus contrarius inefficax, qui explicatur per verbum *nollem*, aut *vellent*, vt, *Nolles mercator proicere merces in mare*.

Concupiscentia non facit inuoluntarium.
Dico quinto concupiscentiam, siue antecedens fuerit, siue consequens, non reddere opus inuoluntarium; imò reddere illud magis voluntarium, quamvis reddat illud minus liberum. Ita etiam docet ibidem Philosophus.

D Ratio est, quia concupiscentia est motus appetitus voluntatem impellentis ad prosecutionem alicuius boni, vel fugam alicuius mali. Dicitur consequens, si actum sequatur, quo voluntas seipsam excitet ad bonum sensibile appetendum; illa concupiscentia maximum est indicium voluntatis inflammata, atque adeo augeat voluntarium. Dicitur antecedens, si nullo modo volita sit, sed voluntatem omnino præueniat: illa intensiorem reddit actum, & conatum voluntatis; sed voluntarium est inclinatio quædam, & pondus, quo voluntas propellitur: ergo concupiscentia augeat voluntarium. Sed minuit tamen cognitionem, quæ proponit indifferentiam obiecti: ergo minuit liberum, quod crescit, quò magis proponitur indifferentia obiecti.

§. II.

Quid, & quotuplex sit voluntarium.

Dico primo, voluntarium rectè à Philosopho Voluntarij definiti, *Quod est à principio interno cognoscente singula in quibus est actio.*

Cum igitur, inquit *lib. 3. cap. 1.* inuitum sit quod vi & ignoratione agitur, spontaneum illud esse

esse videbitur, cuius principium in eo est, qui agit particularia, cognoscente in quibus est actio. Ad rationem ergo voluntarij exiguntur duo. Primum ut sit à principio quod sit agenti internum: secundò ut procedat ex cognitione, quâ obiectum apprehendatur cum omnibus illis à quibus pender actionis specificatio.

In quolibet autem actu reperiuntur aliqua ipsi actui substantialia, & aliqua quæ sunt eius circumstantiæ. Substantialia sunt ea, quæ continent definitionem, tum genericam, tum specificam actus, v.g. quod actio imperata sit, vel elicita. Circumstantiæ sunt accidentia ipsius actus, tum in genere naturæ, tum in genere moris. Ut aliquid sit voluntarium, cognoscenda sunt substantialia, & accidentalia; secundum illa enim sola est voluntarius actus, quæ cognoscuntur.

Circumstantia quid sit.

Circumstantia videlicet dicta est à circumstando, ut notat S. Thom. 1. 2. q. 7. art. 1. nam sicut circumstare locum dicitur id quod in loco ipso non est, & tamen à loco procul non abest; ita quædam actus humani accidentia circumstantiæ vocantur, quia non sunt aliquid intrinsecum substantiæ actus; & tamen ad illum aliquo modo pertinent. Circumstantiam igitur sic defines, *Est ea quæ adiungitur actui, neque tamen pertinet ad eius substantiam.* Vnde obiectum actionis propriè non est circumstantia, quia pertinet ad eius essentiam, saltem terminatiuè.

Circumstantiæ septem.

Vulgò autem septem numerantur circumstantiæ humani actus, *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* Prima *quis*, indicat conditionem personæ, quæ agit aliquid, aut patitur: v. g. utrum is qui cadit, aut cedit, sit persona publica, Sacerdos, &c. Secunda *quid*, significat qualitatem, aut quantitatem materiæ circa quam actio versatur: v.g. utrum pecunia, quam aliquis furto abstulit, multa sit, an modica; utrum vestis furto sublata, pretiosa sit, an vilis. Tertia *ubi*, significat locum: utrum v.g. furtum factum sit in loco prophano, in loco sacro. Quarta *quibus auxiliis*, denotat media, siue auxilia, quibus usus est qui aliquid patrauit; ut si aliquis commisit furtum armatus, sociis adhibitis. Quinta *cur*, denotat finem extrinsecum, ut si aliquis furetur ad ludendum. Sexta *quomodo*, denotat modum actionis; ut si dolo, violentiâ, intensè, remissè. Septima *quando*, denotat tempus; ut si die festo metas alienas segetes, & eas fureris.

Porro aliquæ sunt circumstantiæ, quæ mutant speciem actus, ut si percutiatur Sacerdos, si persona Deo facta, vel cognata, vel nupta polluitur: hæ circumstantiæ induunt rationem obiecti. Aliæ non mutant speciem actus, sed augent tantum, vel minuunt illius malitiam.

Voluntarij multiplex diuisio.

Dico secundò, voluntarium multipliciter diuidi: primò in necessarium & liberum: secundò in positium & negatum, siue directum, & indirectum: tertio in formale & virtuale.

Ratio est, quia potest aliquid ita esse voluntarium, ut fiat à voluntate indifferente ad agendum & non agendum; diciturque voluntarium liberum: deinde ut fiat à voluntate, quæ non potuit non agere, vocaturque voluntarium necessarium. Qui autem omne voluntarium dicunt esse liberum, errant contra fidem, & contra lumen rationis naturalis, ut alias ostendi.

Secundò aliud ita est voluntarium, ut voluntas positiuè illud efficiat; diciturque voluntarium directum, quia pender à voluntate tanquam effectus à sua causâ. Vel ita est voluntarium, ut pendeat

tantum à voluntate, quatenus illud non impedit, cum posset & deberet illud impedire; idcirco voluntati attribuitur, non ut efficienti, sed ut permittenti, vocaturque voluntarium indirectum. Denique voluntarium formale illud est, quod in seipso est volitum, ut cum aliquis interimere vult hominem. Virtuale, quod est volitum in sua causa, v.g. scit aliquis se iurare quoties est ebrius; iuramentum illi voluntarium est dum inebriatur.

S. III.

Quibus operationibus humanis conueniat ratio voluntarij.

Aristot. 3. Ethic. cap. 2. 3. & 4.

Actus ille voluntatis appellatur humanus, qui adest à voluntate cum libertate, ac confidit ratione rationis, quia tunc homo agit modo humano, quando agit per intellectum & voluntatem. Actus autem humanæ voluntatis alij communes sunt illi cum appetitu sensitivo ac brutis, quæ dicuntur passionibus, & respiciunt obiectum ut bonum aut malum; alij sunt proprii hominis, & respiciunt obiectum sub ratione finis aut mediorum. Passiones explicabit sequens quæstio: de actibus generis agit Philosophus citato loco, cum quo

Dico primò, actus voluntatis elicitos circa finem, rectè tres numerari, voluntatem, intentionem, fruitionem.

Ratio est, quia voluntas vel in ipso fine respicit bonum absolutè, diciturque actus ille voluntas, seu amor simplex; vel respicit finem ut obtinendum per media, & dicitur intentio; vel respicit finem ut obtentum, & vocatur fruitio.

Voluntas itaque appellatur prima voluntatis inclinatio in bonum ut absolutè amabile; abstrahit enim omnino à mediis; sed fertur in bonum præcisè ut bonum, & propter se amabile; vnde versatur actus ille circa finem, media enim non sunt amabilia propter se. Dicitur etiam actus hic amor simplex, quia est prorsus inefficax, cum sit complementaria tantum in bono.

Quod autem voluntas per actum istum profectum ferti nunquam possit in malum sub ratione mali, sed feratur necessariò in bonum vel verum, vel apparens, sæpe in Physica probatum est; quia appetitus non est aliud quàm inclinatio, inquit S. Thomas q. 7. art. 1. sed omnis inclinatio est in bonum, quia nihil inclinatur nisi ad aliquid conueniens; ergo appetitus omnis est in bonum. Quærit verò Philosophus cap. 4. utrum voluntas versetur circa bonum apparens, an circa verum bonum? Responderetque solum verum bonum esse à voluntate appetibile; vnicuique autem appetibile illud esse, quod cuique videtur bonum. Sed bono viro, quod reuerà est, videtur bonum; studiosus enim homo rectè singula indicat, & in singulis id ipsi videtur, quod reuerà est tale; multitudo verò decipitur ob voluptatem. Vnde sequitur, posse bonum apparens amari à multitudine, sed nunquam amari à bono viro; quia nemo amat nisi quod ipsi videtur bonum.

Quomodo verò possit voluntas ferti in aliquid impossibile per actum præsentem & efficacem ex parte subiecti, conditionatum verò & inefficacem ex parte obiecti, disputauimus 1. 2.

Intentio actus est, non intellectus, sed voluntatis, quo directè fertur in finem ut assequendum per

per media, seu est volitio efficax finis, quod Aristoteles 6. *Ethic. cap. 9.* appellat propositum, seu actum voluntatis, quo decernimus finem assequi efficaciter; quod fieri non potest nisi voluntas saltem confusè velit aliqua media, sine quibus talis finis obtineri non potest.

Fruitio actus est voluntatis rationalis circa finem iam obtentum; quia frui, ex Augustino, est amore inhaerere alicui rei propter seipsam. Dicitur fruitio à fructu, qui est vltimum illud, quod expectatur ex arbore, & cum quadam suauitate percipitur: similiter enim fruitio pertinet ad amorem, & delectationem, quam aliquis habet de vltimo expectato, quod est finis obtentus; quia vt ait Augustinus lib. 10. de *Trinit. cap. 11.* frui est cum gaudio vti, non adhuc spei, sed iam rei.

Actus circa media.

Dico secundò. Actus circa media, vel respiciunt ipsa media eligenda, & sunt consultatio, consensus, electio; vel respiciunt media vt executioni mandanda, & est imperium ac vsus; consultatio tamen & imperium actus sunt intellectus, non voluntatis.

Consultatio.

Consultatio, seu consilium & deliberatio, actus est intellectus, quo inquiritur de eo quod agendum est; seu inquisitio eorum quæ sunt ad finem. Actus est intellectus, quia ratiocinatio est, quam in voluntate sequitur electio, idè electionem appellat Philosophus lib. 3. c. 3. appetitionem consultatiuam, appetitum præconsiliati.

Consultabile illud dicitur, inquit Philosophus ibidem, de quo sanæ mentis quilibet consultaue- rit. Consultabilia verò non sunt primò aeterna & immutabilia, de mundo enim, vel de diametri, laterique incommensurabilitate nemo consultat. Secundò nec ea quæ in nostra non sunt potestate, v. g. siccitates & imbres; vel ea quæ eueniunt à fortuna. Consultamus ergo de iis solum rebus agendis, quæ in nostra sunt potestate, & quæ agere per nos possumus; sed neque de iis omnibus consultamus, quæ per nos ipsos aguntur; circa exactas enim scientias, & sufficientes non est consultatio, vt de literis; non enim ambigimus quo pacto literæ sint scribendæ; sed de his consultamus, quæ sunt quidem à nobis, non tamen semper eodem modo. Consultatio ergo in iis versatur, quæ fieri quidem plerumque possunt, incerta tamen sunt quoniam euenient pacto; & in quibus est indeterminatio. Tertiò finis non est aliquid consultabile, sed ea quæ ad finem ipsum perdunt; nec enim Medicus si sanabit, nec orator si persuadebit, nec vllus demum de fine deliberat, sed posito quodam fine, quemadmodum, & per quæ fiet ille, considerant; atque si per plura posse fieri videtur, per quod illorum facillimè, optimè- que fiet, perquirunt: si per vnum, quoniam pacto per illum fiet, & illud per quid efficitur, considerant; idque faciunt donec ad primam perueniant causam, quæ quidem in inuentione vltimum est; qui namque consultat, is quærere videtur. Finis ergo non est consultabilis. Quartò si consultantes in aliquid inciderint, quod fieri nequeat, desistunt. Quod si semper quis consultaue- rit, in infinitum abibit.

Denique dixi consultationem esse inquisitionem, quia duo sunt actus consilij; primus est inquisitio, secundus iudicium. Inquisitio est actus, quo supposita intentione finis, ratiocinamur circa media, inquirendo illa & examinando, quid valeant ad finem. Iudicium est actus, quo posita inquisitione per rationem, concluditur quid sit agen-

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A dum. Ibi autem incipit exequutio, vbi desinit inquisitio, scilicet in primo medio, quod remotissimum est à fine.

Consensus, vel vt alij appellant, sententia, est actus voluntatis circa media, quo ipsa amplectitur id quod intellectus indicauit esse vtile; significat videlicet conspirationem voluntatis cum intellectu, cum videlicet voluntas se accommodat ad iudicium intellectus, quo concluditur consultatio. Differt ab electione, sicut voluntas seu simplex complacentia differt ab intentione; consensus enim est simplex complacentia vnius medij præ alio; electio autem est voluntas efficax illius.

Consensus quid sit.

B Electio bene definitur ab Aristotele cap. 2. spontaneum, cuius consultatio antecessit; id est actus voluntatis, quo post consultationem voluntas vnum medium amplectitur præ alijs, de quibus consultatum est: ita videlicet actus est appetitus, vt conno- ret actum intellectus explicitè, & in ordine ad illum definiatur; conuenit enim voluntati respectu plurium mediorum, & finis, cum ordine quem præscribit ratio. Intellectus autem tunc potissimum appellatur ratio, cum consultat. conferens vnum cum alio; idè rectè Philosophus, vt dixi, vocat electionem appetitum præconsiliati, & 6. *Ethic. cap. 2.* vocat eam intellectum appetitiuum, & appetitum intellectiuium, propter consultationem, quæ semper præluet intellectiui.

Electiouis definitio.

C Gravis autem controuersia est inter Doctores, quomodo intentio finis, & electio mediorum inuicem distinguantur. Statuebam autem aliàs primò, nullam esse posse intentionem, quæ non sit saltem confusè electio mediorum, alioqui non esset efficax. Secundò intentionem & electionem esse posse vnum actum indiuisibilem, si voluntas non intendat finem nisi vt obtinendum per talia media, neque talia velit media, nisi propter talem finem. Tunc enim voluntas indiuisibiliter tendit in finem & media. Tertiò intentionem & electionem esse posse actus distinctos, si voluntas ita intendat finem per hæc media, vt illum etiam intenderet, quamvis obtineri posset sine illis medijs.

D Imperium actus est intellectus practici, quo intimatur, seu notificatur electio, seu decretum voluntatis, quo ipsa determinauit medium vsurpandum ad assequendum finem. Ratio est, quia imperare non est aliud quàm notificare & declarare quid velit fieri voluntas eius qui imperat: sed declarare actus est intellectus, non voluntatis: ergo imperare actus est intellectus. Regis imperium appellatur v. g. actio illa, quæ intimat ac declarat decretum suæ voluntatis. Licet ergo radicale imperium sit à voluntate, quæ causa est imperij; formale tamen imperium est ab intellectu, & sequitur actum appetitus, cui semper est coniunctum; imperium enim est declaratio & promulgatio actus appetitus; idè necessariò exprimitur per verbum imperatiui modi, *fac hoc*; cum tamen iudicium simplex dicat tantum, *hoc est faciendum*: nam vtitur tantum verbo indicatiui modi. Imperium verò cum dicit *fac hoc*, significat, quod voluntas præcipit fieri hoc; quæ sine dubio est secunda mentis operatio.

Imperium quid sit.

E Vtus actus est voluntatis, quo ipsa applicat potentiam exequutiuiam ad operandum, dirigente intellectu. Dixi actum esse voluntatis; nam licet sumatur non rarò vsus pro actione ipsa exequente, sumitur tamen hic propriè pro actu voluntatis applicante potentiam exequentem.

Vtus.

AAa Collige

Colliges ex his primò, progressum quem tenet voluntas in deliberationibus. Primò enim finem apprehendit & iudicat illum esse amabilem. Secundo amat voluntas illum finem amore simplici, per puram complacentiam. Tertiò apprehendit finem illum obtineri posse. Quartò intendit efficaciter illum assequi. Quintò consultat & deliberat inquirendo media per quæ obtineri potest. Sextò consentit, & eligit media. Septimò usus, quo voluntas applicat potentias. Octavò actualis exequutio potentiarum. Nonò fruitio & quies in bono obtento.

Colliges secundo, quid sit ordo intentionis, & ordo executionis. Ordo intentionis includit cognitionem finis ut amabilis, amorem simplicem & intentionem efficacem obtinendi finem per aliqua media. Ordo executionis includit consultationem, consensum, electionem, imperium, usum, externam executionem.

SECTIO II.

An, & quomodo actus virtutis debeat esse liber.

Aristot. 3. *Ethic. cap. 5.*

Postquam exposuit Philosophus quatuor primis capitibus libri tertij rationem voluntarij sine qua nullus esse potest actus vitij aut virtutis, alteram capite quinto exponit dotem humani actus propriam, quod sit liber. Brutorum enim actus involuntarij sunt, libertas solius naturæ rationalis propria est, & eam capacem reddit meriti, ac demeriti, laudis & vituperij, prohibitionis & praecepti. Plenam verò tractationem libertatis non lubet hoc loco ponere, in qua septem contineri possunt. An sit verè homo & plenè liber? Quid sit, & in quo sita sit vera illa hominis libertas? Quas conditiones exigit usus libertatis? Quanam esse possint eius impedimenta? Quanam potentia hominis sit libera? Circa quos actus possit esse libera? Quomodo actus omisso capax sit libertatis? Ego nunc soli Philosopho insitens primùm ostendo liberum esse actum virtutis & vitij. Secundo quid sit illa libertas propria humani actus.

§. I.

Verum actus virtutis & vitij sit verè liber.

Nomine libertatis non hinc intelligitur immunitas à servitute, à periculo, à coactione; sed immunitas à necessitate, seu dominium in actus, & indifferentia potentiae, quæ sic agit, ut possit non agere. Hanc enim præcipuam hominis dotem negarunt iam olim, & nunc etiam plerique negant bruti homines, similes effecti iumentis insipientibus, & iudicio suo demissi ad eorum naturam. Alij enim putant induci ab astris quandam necessitatem in humanos actus; alij volunt fato prorsus inevitabili fieri omnia; denique alij à Dei concursu, à præsencia & decretis volunt omnem excindi hominis libertatem. Contra quos omnes

Liberum arbitrium.

Dico primò, liberum hominis arbitrium circa suos actus bonos & malos, tam esse certum & manifestum, ut probet illud commune Sapientum omnium suffragium, certa experientia, rationes evidentes à priori & à posteriori.

Primò enim satis esse posset dicere cum Nemefio cap. 39. *de homine*, naturaliter omnes homines

hac opinione imbui. Libertatem videlicet asserit Deus in omnibus Scripturis: *Posuit Deus hominem in manu consilij sui*. Decernit per Ecclesiam in omnibus Conciliis, probant omnes Sancti Patres, consentiunt omnes Sapientes Ethnici. *Actum*, inquit Aristoteles cap. isto 5. *à principio usque ad finem domini sumus, cum singula quæque cognoscimus*. Longum aliorum omnium catalogum dabit Theophilus 9. 3. art. 1.

Secundo, experientià certà constat esse in potestate hominis loqui vel tacere, quiescere vel ambulare; posito enim eodem obiecto, & eodem iudicio rationis, aliquando id facimus, aliquando non facimus; quod brutis non accidit. Quam experientiam evidentissimam esse docet Scotus in 1. dist. 39. contraque eam negantes agendum nō esse rationibus, sed cruciatibus, donec confiterentur esse in potestate cruciantis cessare à cruciatu; non enim posse illos de cruciante conqueri, si dicant non esse in potestate ipsius etiam quod facit.

Tertiò, si non sunt liberi actus hominis, nemo rectè operari, nemo peccare dicendus est magis, quàm brutum. In eo enim quod sit ex necessitate, neque peccatum est, neque virtus. Id quod ad eod certum esse docet Augustinus lib. de duabus animabus, cap. 11. ut pastores illud cantent in montibus, poëtae in theatris, indocti in circulis, docti in bibliothecis, Magistri in scholis, Pontifices in templis, totum genus humanum in orbe terrarum. Dicere autem quod nemo peccet, aut bene faciat magis quàm bruta, repugnat luminis rationis, quod patet ex remorsu conscientiae, ex angore ac verecundia, quæ sequuntur peccatum. Quæ omnia brutis non conveniunt.

Quartò, frustra essent leges & consilia, monitiones & adhortationes, ac deliberationes. Quomodo enim aliquid præcipi ei possit qui liber non est? Quare illi consulas aliquid, qui quod suades vel facere non potest, vel non potest omittere? Quare de iis publicè aut priuatim deliberetur, quæ necessariò fient, aut necessariò non fient? Idem dico de monitionibus & adhortationibus, quæ sublata libertate sunt inutiles.

Quintò, iniustæ sunt laudes omnes & vituperia, præmia & poenæ; quia quod necessariò fit, neque laudari, neque vituperari potest; neque premiari, neque puniri. Nulla verò gens est, quæ laudes & præmia non decernat bonis, malis verò vituperia & supplicia: ergo notum est naturæ lumine hominis actus esse liberos.

Sextò à priori ratio illa est, quam indicavit Aristoteles citato loco. A principio ad finem actionum domini sumus, cum singula quæque cognoscimus. Vbi nimirum est cognitio indifferentiae finis & mediorum, ibi libera est intentio & electio: sed homo cognoscit indifferentiam finis & mediorum, id est illa posse amari, vel non amari. Cognoscit v. g. talem finem obtineri posse per hoc aut illud medium: ergo voluntas eligere potest hoc aut illud; quod est voluntatem esse liberam.

Quæcunque opponunt libertatis & humanæ dignitatis hostes adversus liberum arbitrium, alibi soluta sunt. De astrorum enim virtute, de fati necessitate, de præscientiæ decretorum & concursus divini infallibilitate, satis dictum est in Physica, & præsertim in Theologia, quæ plenius ista discutit.